ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 2,446 — Կ. ՊՈԼԻՍ 1904 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30 — 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — 4 ՇԱՊԱՆ, 1322 — 30 ԻԼՈՒԼ 1320 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲԻԶԱՆԴ ՔԷՉԵԱՆ

ԲԻԶԱՆԹԻՈՆ

ՀԱՑԱՔԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՑ

ԱՋԳԱՑԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien,
Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddéssi, № 23-25
CONSTANTINOPLE

بوزانتيون
ايشبو بومى وسياسى غزته، صاحبى بيوزانت كچيان
بوزانت كچيان
مطبعه دار ده خانه‌سى باب عالى جاده‌سنده ٢٣-٢٥ نومرو
دائره مخصوصه ده ده

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐԸ

Այս օրերս Գերմանիոյ մէջ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ, որ ցոյց կու տայ գերման ազգին ընդայած աւազ կարեւորութիւնն արուեստի բարձրագոյն ճիւղերուն։ Վիրհելմ կայսրը Տանցիկ զնաց, և Ազուեստաբանական Բարձրագոյն Վարժարանին բացումը կատարելով, ուշագրաւ քանի մը խօսքեր ըսաւ։ Որոշ անձրև կը տեղար։ Այնու հանդերձ կայսրն ուշից որ հանդէսը չքեղօրէն սարքուի, իր ընկերք յայտարարութեան աւելի կարեւորութիւն տալու համար։ Կայսրն ի ձեռին ունէր Մարեչալի մականը, և խօսիլքն ալ առաջուց գրած էր, ասով ալ չեչակով և կոչում ընելով հանրային ուշադրութեան, զի յայտնի է գերման կայսեր մեծ ընդունակութիւնն ու ճարտարութիւնն յանպատրաստից խօսելու։ Ամէն ոք գլխարկը վրան առած էր, միայն կայսրը գլխարկը զրած էր, և ոտք ելնելով, յատակ և հնչուն ձայնով կարդաց իր ճառը, որով կ'յայտարարէր թէ «մէկ իր բարձրագոյն պարտականութիւններէն մին նկատած է քաջալերել արուեստական գիտութեանց յառաջացումն ու ծաւալումը, և արուեստագիտական հաստատութեանց բացումն ու բազմացումը։ Պէտք է հանապազ ի մտի ունենանք թէ գիւղատնտեսական գիւտերու չնորհիւ և յայնոր քանակի բերմամբ չէր որ գերման արուեստագիտական հանճարն անակնկալ զարգացում ունեցաւ. ամէն ճիւղի մէջ, երկաթուղիի գիւտէն ի վեր, այլ կ'պարտինք լուրջ ուսումնասիրութեան և կարգաւորեալ ուսուցման, և այս ալ կարելի եղաւ մեր դպրոցներուն գիտական ծանօթութիւններու առած մեծագոյն կարեւորութեան չնորհիւ։ Զափական գիտութիւնք (մաթեմատիք) և բնական գիտութեանց տեսական ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուին մեզ այն ուղին որոյ մէկէն քալելով մարդ կարող կ'ըլլայ աւելի խոր թափանցել Բնութեան գաղտնիքներուն, և Աստուծոյ ամենաբաւ բնական աչխատանքին մէջ կարելւոր արդիւնքներ ձեռք ձգել։ Գիտութեանց տեսականն աղէկ մը զարգացնելէն ետքը, կարող եղանք կիրարկեալ գիտութիւններն յառաջացնել, և առով հասանք այս նշանաւոր գործնական արդիւնքներուն՝ բարձրագոյն արուեստից ամէն ճիւղերուն մէջ։ Մեր Արուեստագիտական Բարձրագոյն Վարժարանները պարտին գիտութեանց տեսականն ու գործնականը ներդաշնակաբար միացնել, այն բազմակողմանի հանգամանքով որ մեր այս կարգի հաստատութիւններուն ամէնէն գովելի կողմն է։ Անոնք կ'կազմեն Գիտական մասին կրնայ ի զուգակշիռ գալ հին Համալսարաններուն, մանաւանդ որ գիտութեան էական մասերն ալ կ'դասախօսուին երկուքին մէջ՝ նոյն են հապէս։ Համալսարանի այս երկու տեսակներուն հաւազորութիւնն ուզեցի չեչտել՝ մեր երկրին մէջ երկուքին ալ տալով նոյն բարձր դիրքն՝ակադեմական աստիճաններ բաշխելու հաւասար իրաւունքով։ Տանցիկի Արուեստագիտական Բարձրագոյն Վարժարանն ևս այսուհետև իրաւունք պիտի ունենայ Ճարտարագիտութեան մէջ Տոքթորութեան աստիճան տալու իր յաջողագոյն ընթացաւարտներուն, քանի որ իր ուսմանց մակարդակին բարձրութեամբը կ'հաւասարի մեր հնագոյն Համալսարաններուն։ Կ'յուսամ որ Տանցիկի սոյն բարձր հաստատութիւնը պիտի հանդիսանայ գիտութեան զօրեղ աշտարակ մը, ուսկից գերման գիտութիւնը, գերման ճարտարութիւնն ու գերման իմացականութիւնը պիտի թափանցեն բովանդակ երկրին մէջ, վերջ ամգողջացնելով, վերջ խրախուսելով, յառաջացնելով և արդիւնաւորելով»

*** Հին Համալսարանները Տոքթորութեան աստիճան կուտային միայն Աստուածաբանութեան և Օրէնագիտութեան մէջ։ Ետոյ Բժշկութեան, Փիլիսոփայութեան ու Գիտութեանց Տոքթորութիւններ սահմանուեցան։ Վիրհելմ Բ. կ'յայտարարէ թէ Ճարտարագիտութիւնն ալ պիտի ունենայ առանձինն իր Պահպանողները ու Վարդապետները «այնինչ» համալսարան միւս երիցագոյն ճիւղերուն համահաւասար համապատիւ պիտի նկատուի այսուհետև։ Եւ իրօք, Ճարտարագործութեան (industrie) ամէն ճիւղերն ալ ճարտարագէտին (ingénieur) իշխանութեան տակ են այսօր։ Անոր ձեռքն են ամէն տեսակ մեքենաները, չոգիին, էլեկտրականութիւնը, լուսաւորութիւնը, չարժումը չվերմութիւնը, փոխադրութեան միջոցները, երկաթուղիները, չոգենաւերը, հեռագիրը, — թելաւոր թէ անթել, — գործարանները, տարրալուծութիւնը, գործարանական քիմիաբանութիւնը, տարազագործութիւնը, հանքերը, մետաղները, չէնքերն ու անոնց ճարտարապետութիւնը՝ մեքենական մասին մէջ, նաև գիւղատնտեսութիւնը, հողագործութիւնը, ամէնէն նուրբ արուեստները, և ամէնէն հասարակ արհեստներուն ալ կատարեալ գործումը։ Գիտութեանց Տոքթորն ընդհանուր վարդապետութիւնները կ'սահմանէ, զանազան տեսութիւնները կ'քաղդատէ, կ'ճլոէ, կ'պարզէ, բայց ճարտարագէտն է որ «կիրարկեալ գիտութիւն» կը գործածէ կեանքի ամենօրեայ պահանջումներուն, և գիտական հայեացքներէն անմիջական օգուտ կ'հանէ մեծամեծ գործնական ձեռնարկութեանց համար։ Գերման ճարտարագործութիւնն 30 տարիէ ի վեր կերպարանափոխ ըրաւ Գերմանիան, Եւրոպայի ամէնէն արուեստագէտ և ամէնէն աւելի արտադրիչ ազգն հանդիսացնելով զայն, և մեծ հարստութիւն պարգեւելով անոր։ Բայց ասիկա ճարտարագէտին չկորնչիր էր, որ այնքան աւելի մեծ արդիւնքներու հասաւ որքան հիմնապէս պատրաստուած էր իր գիտական նորագոյն ծանօթութեամբ ու հմտութեամբ։ Կայսրն Տէրութեան մեծութեան ու ազգութեան հիմնական պատճառներէն մին նկատելու, և ըստ այմ համալսարանական աստիճաններով ալ պատուելու, մեծարելու և վարձատրելու ճարտարագէտը։

Ճարտարարուեստի մէկ արդի բարձրագոյն դիրքին պիտի չհանդիպէին Գերմանք եթէ գոհանային վերացական ուսումով, կամ եթէ իրենց նախընթաց ռահվիրաներուն՝ Ֆրանսացոց և Անգլիացոց՝ ցուցուցած ճամբուն մէջ մնային լճացած։ Երբեմն առածի կարգ անցած էր Գերմանիները նկատել փիլիսոփաներու ժողովուրդ մը, և գերման համալսարանները՝ բնագանցութեան բոյներ։ Այսօր բոլոր Եւրոպայի մէջ ամէնէն գործնական ուսումը Գերմանիոյ մէջ է որ կ'տրուի. զի ուժգով ինչ-իրով մը լաւագոյն քաջալերիչ հիմերը գրին։ Զեռքի արհեստներն ու գիտութիւնները միշտ յարգի եղած էին գերման ազգին մէջ, և երկոքեան խառնուրդն յառաջ բերաւ այժմեան զմայելի յառաջդիմութիւնը գիտական ուսմանց մէջ։ Գերմանք արհեստներու յեղաշրջկին գիտութեան չնորհիւ, և գիտութիւնը գործնականի վերածելուն չնորհիւ իրենց մտքի ու ձեռքի վարժութեան՝ արհեստագործութեան ամէն ճիւղերուն մէջ սացուած։ Բնութիւնը Ծրանապի հարուստ, բարեբեր, դրախտանման հողը չէր պարգեւած Գերմանիոյ մեծագոյն մասին։ Բնութիւնն Անգլիոյ երկաթի և ածուխի ընտրելագոյն հանքերն ևս տուած չէր Գերմանիոյ։ Բնութիւնը Մ. Նահանգաց կոյս և արգասաւոր հողերուն ընդարձակութիւնն ալ չէացած էր Գերմանիոյ։ Բայց այս ամէն զրկումներու փոխարէն, Բնութիւնը Գերմանիոյ չնորհած էր իր գաղտնիքներուն թափանցելու խորագիտութիւնն և անոնցմէ նիւթական զարգացման համար օգուտ հանելու գործնական կարողութիւնը՝ վերին աստիճանով զարգացած։ Գիտութիւնն ու Ճարտարարուեստը ձեռք ձեռքի տալով, Գերմանիոյ մեծութիւնը կազմեցին, չինեցին նոյնքան աւուրգպէս որքան իր քաղաքական ու զինուորական յաղողութիւնները յարգարած, պատրաստած էին զայն։ Գիտութեան և արհեստին իրարու ո'ր աստիճան զօրավիգ ըլլալուն ամէնէն համոզիչ ապացոյցը կ'ընծայէ այսօրուան Գերմանիոյ նիւթական բարգաւաճումը։ Բան մը չարժեր արհեստն եթէ գիտութիւնը չտա մտքին չօգնէ անոր, և գիտական վերացութիւնը ալ նպատակի մը չնոյնայ եթէ չծառայեր մեր ամենօրեայ կեանքը բարւոքելու։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

ՀՕՐՁ ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՈՒՕԳՈՍ

ՄԵԾ ՆԿԱՐԱԶԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Հօրձ Ֆրէտէրիք Ուօգոս, անգլիացի համբաւաւոր նկարիչը, 1904 Յուլիս 1ին մեռաւ Լոնտոնի մէջ 87 տարեկան։ Ծնած էր 1817 Փետր. 23ին։ Կրթութիւնն սասացաւ Աբբայական Ակադեմիոյ դպրոցին մէջ, և առաջին նկարը ցուցադրեց 1837ին։ Ապա յաճախեց Ուիլեամ Պէյնս քանդակագործին աչխատանոցը, բայց իր ճշմարիտ վարպետն էղան, ինչպէս ինք կը սիրէր ըսել, Իլկինի մարմարները։ 1842ին մտանկցեցաւ Մորրդարանը զարդարելու համար քացուած մրցումին, և սասցաւ առաջին մրցանակը՝ 300 ոսկի, որով կրեցաւ Իտալիա ճամբորդել։ Զորս տարի կեցաւ ի Ֆիրենցա, և չատ նկարներ գծեց, ի մէջ այլոց Դասքանցի դուքսին մօտ անգլիական գեսպան Լօրտ Հոլանտի և մէկ քանի բարեկամներու, որոց մէջ կային կոմսուհի Գասդիլհոնէ և կոմսուհի Վալէնցա։ Անգլիա դարձաւ և նորէն մրցումի մտաւ Մորրդարանը զարդարելու համար, և նորէն չտեղաւ առաջին մրցանակը։ 1853ին անդամ կարգուեցաւ այն յանձնախումբին որ Հալիֆարնասի տեղը պիտի որոշէր։ Ահա ասոնք են դլխաւոր գիծերն երկարատեւ կեանքի մը, որ ամբողջովին նուիրուած էր Արուեստի և կ'արժէ որ իբր օրինակ ծառայէ։ Հօրձ Ֆրէտէրիք Ուօգոս հանգարտ մահ մ'ունեցաւ, չդլապատուած ամէնուն հիացումով, օրինաւորապէս ստացուած փառքի մը անդորր խաղաղութեամբ։ Ահա՛ այն գեղեցիկ ուսումնասիրութիւնը, զոր ըրած է իր գործին վրայ ֆրանսացի ծանօթ գեղարուեստագէտ Մ. Կասրիէլ Մարբէյ։

«Թանկագին յիշատակ մը կ'պահեմ իմ առաջին այցելութենէս Ուօգոսի եռանդուն նարդոր և յուզումնալից հանդարիս։ Տասնըհինգ տարի վերջ չեմ կրնար առանց յուզումի յիշել այն հիանալի վարկեանները, զորս անցուցի Սառը Քէնսինկթընի Միւզէոմի մէջ, ոսկեզօծ մահասխոզի առջեւ մը, մատենադարանը, ուր այն ատեն հաւաքուած էին իր գործերը, մէկ քանի նկարներու առջեւ, ուր Սէր և Կեանքի նկարիչը, ինչպես ամէն մարդ կ'վկայէ, թերեւս ամէնէն կատարեալ, բայց ամէն պարագայի մէջ ամէնէն հիանալի կերպով բացատրած է գաղափարականը։ Անկէ ի վեր, այսինքն Լիթլ Հոլանտ Հաուզի պատերուն վրայ, —տեսակ մը Թանգարան— բացուած ամէնուն առջեւ չարաթ և կիրակի օրերը, և որուն նոր փայլ մը կը պարգեւէր վարպետին անցքը մարմ՝ փլուզնելու ժի։ Դարու պարարիկան ընտանիքի պետի մը կերպարանքով, անկէ ի վեր՝ այսինքն Նիւս Կալըրըյի նկարահանդէսներուն, կամ իր անապատ առատաձեռնութեամբ հարատացած Թէյթի Թանգարանին կամ Նկարներու Ազգ. Քաղգարանին մէջ, կամ այլուր, ամրի ունեցայ ուսումնասիրելու աւելի մօտէն, աւելի ճշգրիտ կերպով՝ գործը մեծ արուեստագէտին, որ անա մեռաւ և եթէ չունենայ երբեմնի խանդավառութիւններս, այն տեսակ մը չմայքը, վառ տեսիլներու զգայնութիւնս վրայ գործած այն քարշողութիւնը, գ'նէ երբէք չդադրեցայ չարգիլէ Ձօրճ Ֆրէտէրիք Ուօգոսի մէջ՝ ամէնէն մեծ պատկերագործողներէն մէկը՝ երազանքի, ներգաստութեան և գեղեցկութեան զոր արատրած է ի թ. դարու ևւրոպական արուեստը։ Սա մեզադրանքը միայն կարելի է ընել այնքան անմտանալի էզերու ներչնչեալ ստեղծողին՝ թէ չատ կանուանաւորապես, չափազանց ի չատ ազատնած իմն և թերեւս գատողութեամբ աւելի՛ քան բարեհառնութեամբ (որքան ներելի է գազափար կազմել) հետու կեցած է մարդկութենէն և կեանքէ, և կամ չատ չատացած է վերացումներ նկարելու։ Վրձնի չէ թէ զայս ըրած է ոչ հասարակ, նոյն իսկ բազատիկ ուժով մը համոզման և զօրութեամբ մը իրականացման։ Ոչ ոք կ'խորհի ուրանալ թէ մերթ և չաճախ, ինչպես, Ձօյս, Ոթֆէս և Եւթերպէս։ Մոնթեզմ Եօյէ, Փոթյոմ Եօյէ, Զոլճոմ Եօյէ երեքտեսնէ և Սէբէ Կնոյէ, Բօզը և Թրանչէսթ Նկարներուն մէջ։ Ի-րիրդապատիկ այնպիսի առուգութեան մը, այնպիսի մեծութեան և ինքնատպութեան մը հասած է, որ իրապէս հրաշալի է, բայց ո՛րքան ատենները ալ, —դիւրաւ կարելի է հասկնալ թէ դիմանկարի խօսքը չեմ ըներ,—կա՛մ նպատակակէտն ետ կ'մնայ, և կա՛մ չափազանց յանդուգն սլացքով մը կ'անցնի այլաբանութեան սահմաններուն մէջ։ Մեզադրանք ըսի և սխալեցայ։ արդարև, ինչ յարգանք և, ինչ հիացում պարտինք Արուեստագէտին, բանաստեղծ, նկարիչ, երաժիշտ որ գաղափարի գինիով արբեցած, գերբարդկային երազով մը մասլուկ, իր արուեստին սահմաններն ընդարձակել ուզել կ'տահարձակի, կ'փորձէ աւելի բացատրել տալ անոր, քան ինչ որ չէին կրցած ընել իր ճշմարտագէտ փառաւոր նախորդները, —անբացատրելին. կա՛յ աւելի ազնիւ ևւ՛յ աւելի նախանձելի սխալ։

«Ուօգոսի մատաիպարը, կ'ըսէ նչանաւոր քննադատ Մ. Հ. Սքիլման, ճիգն իր ասպարէզին, ուզա՝ իր միջոցներուն նեբաձին չափով, անգլիական արուեստն արժանի ընել անգլիական գրականութեան։ Ցառալընթաց ըլլալ կ'ուզեմ, կ'ըսէր ինձ։ կ'կարծէր —այսօր չատ հինցած համոզում —թէ արուեստը միջոցն է վախճանի մը, և այս վախճանն է ազնուացնել մարդկութիւնը, ո'չ միայն զեղագիտական զեղեցկութեամբ յուզելով զանիկա, այլ բարոյական մը ցոյց տալով անոր. ի մի բան, անկեղծաբար վարդապետական ըլլալով։ կ'ընդունէր թէ նկարչութիւնը պղծոի ըլլալ, գոյնի, կազմութեան, արտայայտութեան, անհատականութեան, զգացումի տեսակէտով, ինչ որ այսօրուան ամէնէն չատախօսները կը պահանջեն որ ըլլայ. բայց ասիկա, կ'յայտարարէր, սկիզբը, միջոցն է բարձրագոյն վախճանի մը հասնելու համար, որ է հասնիլ ներքին անձին, մեզմէ իսկ լաւագոյն, և ի վեր հանել իր ամենաբարձր և ամենանորդրաւոր պաշտօնը։ «Միչա չանացած եմ, կ'ըսէր նաև, պայքարիլ սա գազափարին դէմ թէ Աբօթեան Աբօթաբլէ հասքը միակ կամ լաւագոյն սկզբունքն է։ Եթէ միայն Արուեստն Արուեստին համար սկզբունքով չարժինք, հնանալի արդիւնքներ պիտի տայ այս, բայց ո'չ ամենամեծ, ո'չ ալ ամէնէն ընդունելի արդիւնքները։» «Արուեստն արուեստին համար»ը կ'պընդէր, անխնայ նչանաբան մ'է։ Միչտ ըզգացած եմ թէ Անգլիական Արուեստն արժանի չէր իր Գրականութեան, որովհետև, մինչ մեր արուեստագէտները չանցայած են ստանալ տիրութիւնն իրենց լեզուին, չատ պարագաներու մէջ, զոկ բառերով խաղալ սորվելով, անտես թողած են մշակումը մեծ գաղափարներու և մատուցական յատկութեանց, որոնք միայն կարող են իրապես մեծ կացուցանել Արուեստը։» Բայց Ուօգոս յատկութիւն չունէր այս արժանիքներուն։ «Կ'ցանամ ուղղութիւնը միայն ցոյց տալ, կ'ըսէր, զրական և մըտաւորական ուղղութիւն մը որուն աւելի իրապէս կարինան հետևիլ ինձմէ ետքն եկողները։» Այս տողերն հիանալի կերպով կ'բացատրեն Ուօգոսի արուեստը, կ'լուսաւորեն իր գործը, կ'ճշդեն անոր նչանակութիւնը։ Գիտնալով ինչ որ կ'ուզէր որ ըլլար ան, ճանչնալով իրեն կէտ նպատակի ընտրած գաղափարները, կրնանք դատել նաև ամբողջ իմացականութիւնը, Ուիլեըմ Պլէյք մինչեւ Տանդէ—կապրիել—Ռոսէդդի, Շէլլիէ Դէննիսըն և Սուինպըրն, Պրաունինկէ մինչև Բարլայ և Ռըսքին։»

ԷԱՍՊԱՐՈՒՆԻ, ՄՈՒՐԻՒՃ

Թարգմ. Պ. Բ. Բ.

ԵԹԵՐՆ ՈՒ ԲՈՅՍԵՐԸ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԿԱՐԻՔՈՐ ՉՆՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դէղ եղանակին, ծառերն ու թուփերը հանգիստի ժամանակամիջոց մը կ'անցընեն, որ ատեն ճիւղերը չեն մեծնար, և պըտուկները անգործօն կ'մնան։ Բայց եթէ, փոխանակ այդ բոլորին քաց օդին թողնելու, չերոյի (տեղ որուն օդը որչափ աստիճանի տաքութիւն ունի, և ուր կը մշակեն զանազան բոյսեր) մէջ դնենք, բողբոջները, տաքութեան և լոյսի ոլորտին մէջ պայմաններու մէջ, պիտի չարգանան և տան ճիւղեր տերեւներով ու ծաղիկներով չարդարուած, և այս՝ չատ առաջ այն ժամանակէն, որ ատեն պիտի տային եթէ ցուրտ օդին մնացած ըլլային։ Այս է պարտիզպանական բոլորը իրենց ժամանակէն առաջ հասցնելու միջոցը։ Այս ձեւով կ'ունենանք բոլորովին գոյ տեղի մը մէկ, ուր ոչ ոք մտնելու պէտք պիտի չունենայ գործողութեան տեւողութեան մէջտեղին։ Փայտէ մեծուկ մը, մէկ կողմէն բաց, որուն ճեղքերը մազատքէզել կամ մացիկով լաւ մը գոցուած են և որը լաւ մը ներկուած է, չատ կ'յարմարի։

Պէտք է չարել թուփերը իրարու չատ մօտիկ ու անոնց հողակոյտերը աւազով ծածկել։ Այն ատեն մեծուկը կամ տուփը կ'դնեն անոնց վրայ և վարի կողմէն հողով կ'պատեն, որպէսզի եթերի չոգիները դուրս չելլեն։

Որովհետև եթերի չոգիները մթնոլորտային օդէն աւելի մեծ տեսակարար ծանրութիւն ունին, այսինքն աւելի ծանր են, եթերը միչտ մեծուկին կամ կթերացուի տեղին վերի մասին մէջ պէտք է դրուի. ասոր համար է որ սրնուկին վերի մասէն կախուած փոքր ամանի մը մէջ կ'լեցնեն եթեր, վերջէն բացուած ծակէ մը ձագարի մը միջոցաւ։ Ինչ որ ալ ըլլայ թուփերու թիւը, գործածուելիք քանակը իւրաքանչիւր հարիւր լիտրը օդին 35էն 40 կրամ է, 17էն 19 աստիճան մէկին բարեխառնութեան մէջ։

Թուփերը այս վիճակին մէջ կ'մնան սովորական ատեն քառասուն և ութ ժամ. բայց սեպտեմբերէն հոկտեմբեր եօթանասուն երկու ժամ։ Կարելի է նաև, չատ նպաստաւոր կերպով, երկու եթերացում կատարել իւրաքանչիւրը քառասուն և ութ ժամ տեւողութեամբ և երկու գործողութեան միջեւ ձգելով քառասուն և ութ ժամուան հանգիստ մը։

Եթերացումի արդիւնքն հետեւեալն է. եթէ թուփերը տակաւին տերեւներով ծածկուած են, ասոնք կ'թափին իբրև թէ աշնան առաջին ցուրտերուն կամ երկարատեւ չորութեան մը ենթարկուած ըլլային. պտուկները կ'ուռին և զանոնք պահպանող կեղեւները ճեղքուած ցոյց կուտան, ինչ որ կ'ժամանակէ ածումի ծլզելութիւնը։ Այս ճեղքումը կ'չարունակուի մինչեւ այդ բոյսերը բռնաճակատութեան չերեքը դրուած են ու սովորական եղանակներու ենթարկուած։ Պտուկներու ուռիլն ա'լ աւելի բացայայտ է երբ թուփերը տերեւներէ զուրկ են, և եթերի չոգիները անոնց բողբոջումը կ'երագացնեն անհաւատալի արագութեամբ մը։

Եթէ եղրեւանիներու վրայ կատարուի գործողութիւնը, տասն օր եօթը ծաղիկները զարգացած պիտի ըլլան ու բողբոջումը կատարեալ պիտի ըլլայ հինգէն ութ օրուան ժամանակամիջոցի մը մէջ։ Եթերի չենթարկուած եղրեւանիները, եթէ երբեք բռնաճակատութեան չարմար են, բողբոջումի մրեւնոյն ատիճանին հասնելու համար տասնէն քսան օր աւելի պիտի սպասէին։ Եւ չատով, ատոնց աճումն ու ծաղկումն ընդհանրապէս աւելի անկատար են առանց այս պատրաստութեան, մեծ քանակութեամբ պտուկներու վիժելուն պատճառով։

Արդարեւ, երբ եղրեւանիները բռնաճակատութեան համար չերոցին մէջ դրուած են, պէտք է որ սկսին աճիլ, ասոր համար եղանակին համեմատ, 12 էն 20 օրուան տեւողութիւն մը հարկաւոր է։ Արդ՝ երբ պտուկները կ'ուռին և ծաղիկները կ'սկսին բացուիլ, եթերացածներու ծաղկումը արդէն իսկ կատարեալ է։ Սա նկատողութիւնն ալ կ'աւելնայ, այն է՝ թէ վերջիններուն վրայ, ծաղիկները աւելի կատարելապէս բացուած և ընկերացած են աւելի լիտ տերեւներով, անպատիւ ժամանակ վատակելով հանդերձ, որուն տեւողութիւնն այնքան աւելի մեծ է որքան բնական ծաղկումի եղանակն աւելի հեռու է։

Սակայն կ'հետեւի ուրեմն որ ո'չ միայն գործածողներու վարձքի, ինչպէս և վառելիքի, և իրեղէններու խնայողութիւնն կ'ըլլայ, ու թուփերու խմբերն աւելի չատով իրարու կ'յաջորդեն, այլ նաեւ մարդ կ'ունենայ կարելիութիւնը բռնաճակատութիւնը չատ աւելի կանուխէն սկսելու, բոյսերու հետ աւելի վատահութեամբ վարուելու և աւելի մեծ կատարելութեան հասնելու։

Արդ, այդ միեւնոյն բոյսերու թիւրեցումը, եթէ սա չկրնայ գարնան վերջերը ցուրտով ուչացուցած մշակութեան տեղը բռնել, պիտի կրնայ յուլիսի վերջէն սկսեալ ծաղկեցնել այն բոյսերը որոնց քնական ծաղկումը յաջորդ գարնան տեղի պիտի ունենայ։

Նոր մեթոդը կարելիութիւնը կուտայ այդ բոյսերը բռնաճակատութեան բոլոր միւս եղանակներէն չորս հինգ ամիս աւելի առաջ ծաղկեցնելու։ Ցետոյ բռնաճակատութեան տեւողութիւնը կ'կարճնցնէ 15էն 20 օր։ Նոյեմբերէն դեկտեմբեր և յունվար, և մի քանի օր անկէ վերջ։ Նոր մեթոդը բոլոր պտուկները զարգանալու և ծաղկելու կ'տիպէ, մինչդեռ եթէ նոյնին ենթարկուած չըլլային, անոնցմէ չատերը պիտի վիժէին։

Բանաճակատիկը թուփերը, արմատին չորչը գտնուած հողակոյտով մէկտեղ կը հանուին, բնականաբար այս գործողութեան պէտք չկայ եթէր թաղարներու մէջ մշակուած են. մի քանի օր վրան գոց տեղ մը կ'թողուին, որպէս զի հողը չորնայ, որովհետև եթերը մեծ դիւրութեամբ կ'թափանչ թաց հողակոյտին մէջ։ Փորձողութեան համար զուտ ծծմբական եթեր պէտք է գործածել, այն որ 65 աստիճանի է 720 կրամ կ'կշռէ։ Եթերացումը տեղի կ'ունենայ բոլորովին գոց տեղի մը մէջ, ուր ոչ ոք մտնելու պէտք պիտի չունենայ գործողութեան տեւողութեան միջոցին։ Փայտէ մեծուկ մը, մէկ կողմէն բաց, որուն ճեղքերը մազատքէզել կամ մացիկով լաւ մը գոցուած են և որը լաւ մը ներկուած է, չատ կ'յարմարի։

Պէտք է չարել թուփերը իրարու չատ մօտիկ ու անոնց հողակոյտերը աւազով ծածկել։ Այն ատեն մեծուկը կամ տուփը կ'դնեն անոնց վրայ և վարի կողմէն հողով կ'պատեն, որպէսզի եթերի չոգիները դուրս չելլեն։

Որովհետև եթերի չոգիները մթնոլորտային օդէն աւելի մեծ տեսակարար ծանրութիւն ունին, այսինքն աւելի ծանր են, եթերը միչտ մեծուկին կամ կթերացումի տեղին վերի մասին մէջ պէտք է դրուի. ասոր համար է որ սրնուկին վերի մասէն կախուած փոքր ամանի մը մէջ կ'լեցնեն եթեր, վերջէն բացուած ծակէ մը ձագարի մը միջոցաւ։ Ինչ որ ալ ըլլայ թուփերու թիւը, գործածուելիք քանակը իւրաքանչիւր հարիւր լիտրը օդին 35էն 40 կրամ է, 17էն 19 աստիճան մէկին բարեխառնութեան մէջ։

Թուփերը այս վիճակին մէջ կ'մնան սովորական ատեն քառասուն և ութ ժամ. բայց սեպտեմբերէն հոկտեմբեր եօթանասուն երկու ժամ։ Կարելի է նաև, չատ նպաստաւոր կերպով, երկու եթերացումը կատարել իւրաքանչիւրը քառասուն և ութ ժամ տեւողութեամբ և երկու գործողութեան միջեւ ձգելով քառասուն և ութ ժամուան հանգիստ մը։

Եթերացումի արդիւնքն հետեւեալն է. եթէ թուփերը տակաւին տերեւներով ծածկուած են, ասոնք կ'թափին իբրև թէ աշնան առաջին ցուրտերուն կամ երկարատեւ չորութեան մը ենթարկուած ըլլային. պտուկները կ'ուռին և զանոնք պահպանող կեղեւները ճեղքուած ցոյց կուտան, ինչ որ կ'ժամանակէ ածումի ծլզելութիւնը։ Այս ճեղքումը կ'չարունակուի մինչեւ այդ բոյսերը բռնաճակատութեան չերեքը դրուած են ու սովորական եղանակներու ենթարկուած։ Պտուկներու ուռիլն ա'լ աւելի բացայայտ է երբ թուփերը տերեւներէ զուրկ են, և եթերի չոգիները անոնց բողբոջումը կ'երագացնեն անհաւատալի արագութեամբ մը։

Եթէ եղրեւանիներու վրայ կատարուի գործողութիւնը, տասն օր եօթը ծաղիկները զարգացած պիտի ըլլան ու բողբոջումը կատարեալ պիտի ըլլայ հինգէն ութ օրուան ժամանակամիջոցի մը մէջ։ Եթերի չենթարկուած եղրեւանիները, եթէ երբեք բռնաճակատութեան չարմար են, բողբոջումի միեւնոյն աստիճանին հասնելու համար տասնէն քսան օր աւելի պիտի սպասէին։ Եւ չատով, ատոնց աճումն ու ծաղկումն ընդհանրապէս աւելի անկատար են առանց այս պատրաստութեան, մեծ քանակութեամբ պտուկներու վիժելուն պատճառով։

Արդարեւ, երբ եղրեւանիները բռնաճակատութեան համար չերոցին մէջ դրուած են, պէտք է որ սկսին աճիլ, ասոր համար եղանակին համեմատ, 12 էն 20 օրուան տեւողութիւն մը հարկաւոր է։ Արդ՝ երբ պտուկները կ'ուռին և ծաղիկները կ'սկսին բացուիլ, եթերացածներու ծաղկումը արդէն իսկ կատարեալ է։ Սա նկատողութիւնն ալ կ'աւելնայ, այն է՝ թէ վերջիններուն վրայ, ծաղիկները աւելի կատարելապէս բացուած և ընկերացած են աւելի լիտ տերեւներով, անպատիւ ժամանակ վատակելով հանդերձ, որուն տեւողութիւնն այնքան աւելի մեծ է որքան բնական ծաղկումի եղանակն աւելի հեռու է։

Սակայն կ'հետեւի ուրեմն որ ո'չ միայն գործածողներու վարձքի, ինչպէս և վառելիքի, և իրեղէններու խնայողութիւնն կ'ըլլայ, ու թուփերու խմբերն աւելի չատով իրարու կ'յաջորդեն, այլ նաեւ մարդ կ'ունենայ կարելիութիւնը բռնաճակատութիւնը չատ աւելի կանուխէն սկսելու, բոյսերու հետ աւելի վատահութեամբ վարուելու և աւելի մեծ կատարելութեան հասնելու։

Եթերին բռնկելու և պայթելու ղիւրութիւնը, հարկը, որ չատ մը երկիրներու մէջ անոր վրայ կ'ծանրանայ, մի քանի բոյսերու վրայ անոր ունեցած անկատար կամ թերի ազդեցութիւնը, երբ սովորական չափով գործածուի, տուն տուած են անոր տեղ քլորոֆորմ գործածել մի քանի պարագաներու մէջ։

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅՆԻ

ԳՈՒԿԱՀԱՆՈՒԹ

(Գ. Գրիգորյան.)

Հ. Գ. Գրիգորյանի գրադարանի հիմնադրման պատմությունը սերտորեն կապված է Ալեքսանդրապոլի, ապա և Հայաստանի մշակութային կյանքի հետ։ Գրադարանի հիմնադիրը՝ Գրիգոր Գրիգորյանը, ծնվել է 1866 թ. Ալեքսանդրապոլում, ուսանել է տեղի ծխական դպրոցում, ապա՝ Ալեքսանդրապոլի ռեալական ուսումնարանում։ Ուսումնարանն ավարտելուց հետո աշխատել է որպես գրագիր, ապա՝ ուսուցիչ։ Գրիգոր Գրիգորյանը մեծ սեր է տածել գրքի և մշակույթի նկատմամբ։ Նա հավաքել է հարուստ գրադարան, որը ներառել է հազարավոր գրքեր, ձեռագրեր, հնատիպ հրատարակություններ։ Գրադարանը հայտնի է դարձել ոչ միայն Ալեքսանդրապոլում, այլև Հայաստանի այլ քաղաքներում։ Գրիգոր Գրիգորյանը գրադարանը նվիրել է քաղաքին՝ ցանկանալով, որ այն ծառայի ժողովրդի լուսավորությանը։ Գրադարանը բացվել է 1913 թ. և սկզբում գտնվել է Գրիգորյանների տանը։ Հետագայում այն տեղափոխվել է հատուկ շենք, որտեղ գրքերի թիվը հասել է 12 հազարի։ Գրադարանը ունեցել է նաև ընթերցասրահ, որտեղ հավաքվել են տեղի մտավորականները։ Գրիգոր Գրիգորյանի մահից հետո գրադարանի հոգածուն դարձել է նրա որդին՝ Արտավազդ Գրիգորյանը։ Խորհրդային տարիներին գրադարանը վերանվանվել է Գ. Գրիգորյանի անվան։ Այսօր այն պահպանում է իր հարուստ ֆոնդերը և շարունակում է ծառայել ընթերցողներին։

Ա. Ա. Թամանյանի անվան ճարտարապետության պետական թանգարանը հիմնադրվել է 1921 թ. Ալեքսանդրապոլում։ Թանգարանի հիմնադիրը՝ Ալեքսանդր Թամանյանը, ծնվել է 1878 թ. Ախալքալաքում, սովորել է Պետերբուրգի գեղարվեստի ակադեմիայում, ապա՝ Փարիզի գեղարվեստի դպրոցում։ Թամանյանը մեծ ներդրում է ունեցել հայկական ճարտարապետության զարգացման գործում։ Նա նախագծել է բազմաթիվ շենքեր, որոնցից շատերը կանգուն են մինչև այսօր։ Թանգարանի հավաքածուն ներառում է ճարտարապետական նախագծեր, լուսանկարներ, ձեռագրեր, անձնական իրեր։ Թանգարանը գտնվում է Թամանյանների տանը, որտեղ ապրել է ճարտարապետը։ Թանգարանի ցուցադրությունը ներկայացնում է Թամանյանի կյանքն ու գործունեությունը, նրա նախագծերի մոդելները, գծագրերը, լուսանկարները։ Թանգարանը ունի նաև գրադարան, որտեղ հավաքված են ճարտարապետությանը վերաբերող գրքեր։ Թանգարանը բաց է հանրության համար։

Ալեքսանդրապոլի պետական դրամատիկական թատրոնի պատմությունը սկսվում է 1887 թվականից, երբ քաղաքում հիմնվեց առաջին մշտական թատերական խումբը։ Սակայն մինչև 1920-ական թվականները թատրոնը չուներ իր շենքը և ներկայացումներ էր բեմադրում տարբեր վայրերում՝ հաճախ ժամանակավոր կառույցներում։ Թատրոնի շենքի շինարարությունը սկսվել է 1926 թ. և տևել է մոտ երեք տարի։ Շենքը նախագծել է ճարտարապետ Ալեքսանդր Թամանյանը։ Շենքը կառուցվել է տեղական շինանյութից՝ տուֆից և բազալտից։ Թատրոնի բացումը տեղի է ունեցել 1929 թ. հոկտեմբերի 7-ին։ Առաջին ներկայացումը եղել է Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Դատապարտյալներ» պիեսը։ Թատրոնի շենքը ունի 600 նստատեղ դահլիճ և բեմ՝ 12 մետր լայնությամբ։ Թատրոնի շենքը ճարտարապետական հուշարձան է։ Շենքի ճակատին տեղադրված է հուշատախտակ՝ ի պատիվ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի։ Թատրոնի շենքի ներսում պահպանվել են բնօրինակ դռներ, պատուհաններ և հատակներ։ Թատրոնի շենքը ներառված է Ալեքսանդրապոլի պատմական կենտրոնի պահպանության գոտում։

Ալեքսանդրապոլի պետական դրամատիկական թատրոնի շենքը գտնվում է Ալեքսանդրապոլ քաղաքի կենտրոնական հրապարակում։ Շենքը կառուցվել է 1926–1929 թթ. ճարտարապետ Ալեքսանդր Թամանյանի նախագծով։ Շենքը կառուցվել է տեղական շինանյութից՝ տուֆից և բազալտից

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ 30 ՏԱՐԻՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Հայաստանի Հանրապետության վարչական բաժանումը կատարվել է 1995 թ. մարտի 26-ի «Հայաստանի Հանրապետության վարչական բաժանման մասին» օրենքով։ Համաձայն այդ օրենքի՝ Հայաստանի Հանրապետությունը բաժանվում է 10 մարզի (նահանգի) և մայրաքաղաք Երևանի։ Մարզերի կենտրոններն են՝ Արարատի մարզում՝ Արտաշատ քաղաքը, Արմավիրի մարզում՝ Արմավիր քաղաքը, Գեղարքունիքի մարզում՝ Գավառ քաղաքը, Լոռու մարզում՝ Վանաձոր քաղաքը, Կոտայքի մարզում՝ Հրազդան քաղաքը, Շիրակի մարզում՝ Գյումրի քաղաքը, Սյունիքի մարզում՝ Կապան քաղաքը, Վայոց ձորի մարզում՝ Եղեգնաձոր քաղաքը, Տավուշի մարզում՝ Իջևան քաղաքը։

Մարզերը բաժանվում են համայնքների, որոնք լինում են քաղաքային և գյուղական։ Համայնքների թիվը 1995 թ. մարտի 26-ի դրությամբ կազմում էր 930, որից 49-ը՝ քաղաքային, 881-ը՝ գյուղական։ Համայնքների ցանկը հաստատվել է 1995 թ. մարտի 26-ի «Հայաստանի Հանրապետության վարչական բաժանման մասին» օրենքի հավելվածով։

Մարզերի և համայնքների սահմանները կարող են փոփոխվել միայն օրենքով։ Համայնքների անվանումները կարող են փոխվել համապատասխան մարզային խորհրդի առաջարկությամբ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ։

Մարզերի և համայնքների տարածքները կարող են միավորվել, բաժանվել կամ նոր համայնքներ կարող են ստեղծվել միայն համապատասխան տարածքի բնակիչների կարծիքը հարցնելուց հետո։ Կարծիքը հարցնելու կարգը սահմանվում է օրենքով։

Մարզերի և համայնքների անվանումները կարող են փոխվել միայն համապատասխան տարածքի բնակիչների կարծիքը հարցնելուց հետո։ Կարծիքը հարցնելու կարգը սահմանվում է օրենքով։

Մարզերի և համայնքների կենտրոնների տեղափոխումը կարող է կատարվել միայն համապատասխան տարածքի բնակիչների կարծիքը հարցնելուց հետո։ Կարծիքը հարցնելու կարգը սահմանվում է օրենքով։

Մարզերի և համայնքների անվանումների, սահմանների, կենտրոնների տեղափոխման հարցերով հանրաքվե չի կարող անցկացվել

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՏՔԵՐ

ՀԱՐԻՒՐԱՆԱՑ ՀԱՅ ՀԱՒԱՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԻՔՏՈՐԻԱ ԴԷ ԲԵՐԼԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՏԻՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ 26 ՆՈԵՄԲ. 1853 Թ. ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՀՈՍՔԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌ ՄԻՀԱՐԱԿ ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՒԱՔՈՒԵԼ Է

ՍՏԱՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԳԵՒ 1 325 000 000 ՖՐ.

ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՏՈՐԻՆ ՄԷՋ 510 000 000 ՖՐ.

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԵ ՊԱՀՈՒՍՏՈՑ ԱՄԲՈՂՋ ՀՏՈՐ ՊԱՏԿԱՆՈՂ Ե

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆ ՈՒ ՊԱՐԶ ԱՄՓՈՓՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՏԻՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընկերութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր բաժնետէրերը՝ որպէս զի անոնք ներկայանան ընդհանուր ժողովի մը, որ պիտի գումարուի Ուրբաթ, 3 Դեկտեմբեր 1920ին, ժամը 2ին, Ընկերութեան Գրասենեակը, 19, Rue Jacob, Paris.

Ժողովին նիւթերն են՝

1. Վերջին ժողովի արձանագրութեան հաստատութիւնը։
2. Տնօրէնութեան տարեկան զեկոյցին ընթերցումը։
3. Հաշուեքննիչներու զեկոյցին ընթերցումը։
4. Ընդհանուր հաշուեկշռին եւ շահաբաժնի հաստատութիւնը։
5. Տնօրէնութեան եւ հաշուեքննիչներու ընտրութիւնը։
6. Ընկերութեան կանոնադրութեան 30րդ յօդուածին համաձայն՝ ընդհանուր ժողովի մը գումարման մասին որոշում։

Ընկերութեան կանոնադրութեան 30րդ յօդուածին համաձայն՝ ընդհանուր ժողովի մասնակցելու համար պէտք է ունենալ առնուազն 20 բաժնեթուղթ։ Բաժնետէրերը կրնան ներկայանալ անձամբ կամ իրենց կողմէ նշանակուած ներկայացուցիչներով։

Տնօրէնութեան Նախագահ՝ Ա. ՄԱՐՏԻՆԵԱՆ

Ընդհանուր Տնօրէն՝ Ա. ՄԱՐՏԻՆԵԱՆ

Գործակատար՝ Ա. ՄԱՐՏԻՆԵԱՆ

Ընդհանուր